

УДК 027.7 : [001+37]

В.С. Білоус  
м. Вінниця, Україна

## ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ — ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

**Постановка проблеми.** До певної міри тема впровадження новітніх технологій у бібліотечні процеси була важлива у всі періоди розвитку бібліотечної справи. Актуальність цієї теми має особливе значення у час інформатизації та глобалізації усіх сфер життя. Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив інноваційні перетворення в усіх сферах людської діяльності, зокрема намітив новий вектор у діяльності бібліотеки. Варто визнати, що у XXI ст. бібліотека вищого навчального закладу має бути своєрідним мікрокосмосом нової реальності [4, с. 37]. Перед бібліотекою постає виконання важливого завдання переходу від інформаційного суспільства до відкритої бібліотеки та суспільства знань [2, с. 44].

Трансформація та модернізація вищої школи спрямовує організацію університетської бібліотеки на подальший розвиток системи інформаційного та бібліотечно-бібліографічного обслуговування.

Проблема впровадження інноваційних технологій у роботу бібліотеки навчального закладу має важливе значення як для користувачів, так і для працівників бібліотек.

**Мета статті.** Бібліотека повинна відповідати статусу сучасного навчального, активно впроваджувати нові інформаційно-комунікаційні технології, брати участь в організації і підтримці інституційного репозитарію, забезпечувати якісне та оперативне інформаційне забезпечення. Важливими завданнями бібліотеки вищого навчального закладу є формування електронних ресурсів, популяризація ідей відкритого доступу, побудова загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебометричного рейтингу університету. Комп'ютеризація, використання всесвітньої мережі Інтернет, збільшення електронних інформаційних ресурсів значно розширили і полегшили можливості та форми доступу до інформаційних ресурсів і, як результат, позитивно впливають на якість задоволення наукових потреб користувачів.

Головна мета даної статті — на досвіді роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського показати значення інноваційної діяльності щодо інформаційного забезпечення навчального процесу та наукового університету.

**Аналіз досліджень.** Питання інноваційної діяльності бібліотеки є темою дослідження багатьох науковців та практиків бібліотечної галузі. Цій проблематиці присвячено чимало робіт, дана тема розглядається на наукових конференціях, висвітлюється на сторінках фахових видань вітчизняними та світовими науковими працівниками, практиками освітянської та бібліотечної галузі, серед яких Л. Габова, М. Гончаров, О. Ісаєнко, О. Качанова, Г. Захарова, К. Колосов, Я. Шрайберг, Т. Ярошенко та багато інших. Питання впровадження інновацій у роботу бібліотеки Вінницького педуніверситету також неодноразово висвітлювалося на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, заслуховувалося на ректораті та вчений раді університету.

**Виклад основного матеріалу.** Основна місія бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету — якісне та оперативне інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та науково-дослідної діяльності університету. Активно використовуючи в роботі нові форми і методи, поєднуючи традиційні та електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи, бібліотека здійснює масштабне коло завдань щодо впровадження новітніх технологій.

Глобальні виклики сучасності впливають на діяльність бібліотеки, що позначається пошуком та освоєнням нових напрямів діяльності. Особливого значення набуває проектна

діяльність як інструмент модернізації та важлива умова інноваційного розвитку. Наразі, працівники нашої бібліотеки працюють над проектом «Бібліотека ВДПУ — модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу».

Для якісного та оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів здійснюється автоматизація бібліотечних процесів, що передбачає стратегічну та поточну планово-організаційну базу, формування моделі бібліотеки ВНЗ. Модель бібліотеки модульного типу поєднує:

- традиційні фонди та послуги;
- електронний каталог бібліотеки, в тому числі віддаленого та он-лайн доступу, що поступово трансформується в електронну бібліотеку;
- власні Інтернет-ресурси відкритого доступу;
- засоби доступу до передплатних або корпоративних бібліотек та баз даних;
- віртуальні довідкові служби;
- служби формування цифрових копій, електронна доставка документів та міжбібліотечний абонемент;
- віртуальні інформаційні або вебліографічні системи посилань на ресурси Інтернету.

Формування потужної електронної бібліотеки, доступність до достовірної та якісної інформації і наукових знань — пріоритетне завдання бібліотеки, стратегія її розвитку. Ключем до цього є використання сучасних засобів наукових комунікацій: баз даних, електронних публікацій, електронного каталогу, електронних колекцій, веб-сайту. На діяльність бібліотеки впливають такі чинники, як комп'ютеризація, використання всесвітньої мережі Інтернет, збільшення електронних інформаційних ресурсів, що значно розширює і полегшує можливості та форми доступу до інформаційних ресурсів і, як результат, позитивно впливає на якість задоволення наукових потреб як користувачів так і бібліотечних працівників.

Важливе місце належить комплектуванню інформаційно-бібліотечних ресурсів, що передбачає формування фонду документів на паперових та електронних носіях. Автоматизація процесів комплектування забезпечує якісне формування фонду, суттєво прискорює процеси обробки і перетворення даних; підвищує точність облікових і звітних відомостей; розширює можливості організації і різнобічного використання інформаційних ресурсів. Розпочато ведення інвентарної книги в електронному вигляді.

У разі відсутності паперових видань бібліотека спрямовує акценти на поповнення фонду електронних документів, забезпечення потреб користувачів через мережеві ресурси. Сьогодні у книгозбірні з'являються електронні підручники, інформаційні електронні ресурси, видання на не паперових носіях інформації (CD-ROM або DVD-ROM), завдання яких — підняти рівень і якість інформаційного забезпечення освітян.

Особливу увагу в роботі книгозбірні заслуговує питання організації інформаційних ресурсів, що є складовою наукової діяльності бібліотеки та включає: каталогізацію, систематизацію, індексування, створення бібліографічних записів, авторитетний контроль тощо.

Пошук та глибока аналітико-синтетична обробка документальних потоків з використанням інноваційних методів роботи дає можливість ефективно використовувати сучасні інформаційні технології у науково-дослідній роботі, відкриває перспективи підвищення ефективності інформаційного та довідково-бібліографічного забезпечення фахівців, що значно полегшує пошук інформації.

Розпочато черговий етап запровадження автоматизованої книговидачі, що дасть можливість оперативно здійснювати обслуговування користувачів бібліотеки. Вивчено питання штрих-кодування фонду, придбано мінімум потрібної техніки і вже перші книги зі штрих-кодами з'явилися у фонді бібліотеки.

Формування електронних ресурсів та надання сервісних послуг із використання локальної та світової мережі забезпечують працівники бібліотеки, зокрема, відділ інноваційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотечних процесів.

Продовжується активна робота з обслуговування та наповнення баз даних електронного каталогу, в т.ч. службових та формування власних ресурсів бібліотеки. Загальний об'єм файлів, створених або накопичених бібліотекою, як на сервері мережі, жорстких дисках відділу комп'ютеризації, так і в мережі Інтернет — понад 150 ГБ. Наразі електронний ресурс бібліотеки становить понад 245 тис. записів, у т. ч. ЕК — 222 тис.

Бібліотека формує, актуалізує та надає доступ до значного масиву Інтернет-ресурсів, серед яких:

- сайт, блог та гостьова книга бібліотеки;
- Інституційний репозитарій;
- Інтернет-каталог на базі зведеного ІРБІС-каталогу;
- Кола-каталог сервера бібліотеки;
- електронні скриньки бібліотеки;
- Google-альбоми подій.

Функціонування сучасної бібліотеки вже не уявляється без існування її веб-сайту, який є інтерактивним інструментом з надання інформаційних послуг користувачам [3, с. 99]. Вагомим джерелом інформації як про бібліотеку педуніверситету так і про її ресурси в сучасному інформаційному просторі всесвітньої мережі Інтернет виступає сайт, що є складовою сайту університету. Сайт активно відвідується. На основі рейтингу (top.mail.ru) проведено розгорнутий аналіз використання ресурсів сайту, що дало змогу отримати реальну статистику відвідувань та використання основних структурних блоків сайту за декількома параметрами.

Користувачі самостійно здійснюють пошук в електронному каталозі на сайті бібліотеки. Для самостійної пошукової роботи віддалених користувачів сформовано Інтернет-каталог бібліотеки, який містить понад 155 тис. бібліографічних записів. На сайті ресурсу ([www.e-catalog.name](http://www.e-catalog.name)) сформовано коротку довідку з правил формування пошукових запитів, та вибору форматів відображення знайдених результатів.

Впроваджуючи у практику роботи комп'ютерних технологій, фахівці бібліотеки вивчають і досліджують процеси створення власних інформаційних ресурсів, розвиток та використання мережевих технологій, забезпечення доступу до власних та світових інформаційних ресурсів, а також пошуку ефективних методів обслуговування користувачів.

Робота бібліотеки щодо інформаційного забезпечення наукових досліджень університету направлена на формування відкритого інформаційного простору, що надає можливість доступу до інформації на різних типах носіїв та їх комплексне поєднання, сприяє створенню гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення науковців університету, сприяє успішному задоволенню їх інформаційних потреб та запитів, розширенню спектра послуг та сервісів бібліотеки. Значно покращилося інформаційно-бібліотечне забезпечення вчених на основі впровадження інноваційних технологій та поширення результатів наукової діяльності університету шляхом підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів, формування баз даних, електронної бібліотеки та представлення власних інформаційних ресурсів у глобальній інформаційній мережі.

Одним із шляхів розповсюдження результатів дослідження наукових працівників університету, максимізації їх відкритості та наукового впливу, інтерактивним інструментарієм доступу до повнотекстових електронних здобутків стало створення Інституційного репозитарію (електронного архіву наукових публікацій). Інституційний репозитарій переведено на платформу Dspace, що значно покращило пошук інформації. Кожен запис репозитарію містить бібліографічний опис, предметну рубрику, коротку анотацію про видання. Сформований на сервері бібліотеки, репозитарій доступний у мережі Інтернет як за прямим посиланням <http://dspace.vspu.net>, так і через сайт бібліотеки. Наразі до репозитарію включено понад 400 публікацій наукових працівників університету.

Інтернет-простір бібліотеки розширено за рахунок використання хмарних технологій, зокрема Google+. Бібліотека використовує Google-drive для обміну та спільного формування файлів. Постійно вдосконалюється структура блогу бібліотеки, створюються флеш-альбоми та

Google-альбоми. На сайті бібліотеки подається актуальна інформація, експонуються віртуальні виставки, перегляди нових надходжень, створюються нові блоги.

Використання web-технологій дає можливість надавати користувачу різнопланову інформацію як бібліографічну, так і повнотекстову, активно пропагувати фонди за допомогою віртуальних сервісів. Рівень комфортності доступу до інформації, незалежно від її формату, виступає важливим показником діяльності бібліотеки і однією з умов успіху впровадження інноваційних освітніх технологій в університеті.

Сьогодні змінюється позиція бібліотеки у взаємовідносинах з користувачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальних і групових форм бібліотечної діяльності. Можливість користуватися сучасними інформаційними технологіями суттєво впливає на одержання якісної вищої освіти. Тому створення інформаційних ресурсів представляє не тільки теоретичний, але і практичний інтерес як частини процесу інформування студента, викладача, науковця. Студенти й викладачі стають більш вимогливими щодо отримання необхідної інформації. Трансформація інформаційно-бібліотечних ресурсів призводить до різкої зміни архітектури бібліотечного обслуговування.

Освітня книгозбірня постійно працює над методологією взаємодії з користувачами, впроваджуючи організаційно-технічні нововведення, що дозволяють здійснювати перехід на якісно новий рівень інформаційного забезпечення. За рахунок стрімкого розвитку інформаційних технологій набуває важливого значення підвищення інформаційної культури користувачів, особливо молодих науковців університету. З цією метою організовуються різні заходи: індивідуальні консультації з використання довідково-бібліографічного апарату, групові заняття із студентами молодших курсів. Також проводяться заняття з інформаційної культури та ІТ-технологій для студентів-магістрантів.

Потужний парк комп'ютерної техніки надав можливість покращити інформаційне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування користувачів, внесло суттєві зміни у роботу бібліотеки. До послуг користувачів дві електронні зали на 88 автоматизованих робочих місць, де проводиться самостійний пошук у базах даних електронного каталогу та надаються компетентні довідки бібліотекарями-консультантами щодо інформаційного пошуку. Значно збільшився перелік послуг читальної електронної зали навчально-методичної літератури, в якій користувачі мають можливість прочитати книгу та скористатися локальними і світовими електронними ресурсами.

Прагнучи інтегрувати у світовий інформаційний простір, модернізуючи основні бібліотечні процеси, до інноваційних перетворень залучається увесь персонал [1, с. 16]. Бібліотечний працівник є посередником між користувачем та інформацією. Працюючи в умовах сучасного освітнього середовища, намагаються максимально задовольнити потреби студента і викладача. Бібліотечно-бібліографічним та інформаційним обслуговуванням охоплено всі категорії користувачів, у т. ч. і віртуальний.

Активно функціонує довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, який представлено традиційними і електронним каталогами. Впроваджуючи комп'ютерні технології для більш оперативного і якісного обслуговування читачів створено архів виконаних довідок. Бібліотекарі виконують різної складності довідки шляхом відсилки інформаційно-бібліографічних (або електронних документів) на електронні адреси користувачів. Для листування, виконання віртуальних та електронної доставки документів використовується електронна скринька бібліотеки. В автоматизованому режимі здійснюється інформування в режимі вибіркового розповсюдження інформації та диференційованого забезпечення керівництва.

**Висновок.** Нові ідеї і проекти необхідні для розвитку будь-якої бібліотеки. Знання традицій, професійний досвід дозволяють віднайти нове, нетрадиційне, а енергія персоналу, мобільність, адаптованість до вимог сучасного життя, володіння телекомунікаційними технологіями дозволяють втілювати інновації. Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в

інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг.

Процес запровадження інновацій у бібліотеці Вінницького педуніверситету приносить певні результати. Це, насамперед, стосується: росту професійної компетенції бібліотекарів; тісної корпоративної діяльності у формуванні електронної бібліотеки; росту популярності віртуальних ресурсів; оперативності та якості надання інформаційних послуг; тісної взаємодії з кафедрами та науковцями університету. Інноваційні зміни у бібліотеці відбуваються на основі проектного, кадрового менеджменту, ініціативної діяльності бібліотеки, а також, що насамперед важливо — підтримки ректора та ректорату.

### Література:

1. Богун Н. Сучасні шляхи підвищення фахового рівня бібліотекарів: (за матеріалами зарубіжної періодики) / Н. Богун // Бібліотечна планета. — 2014. — № 1. — С. 16-19.
2. Журавльова І. Доступність і відкритість інформації у стратегії розвитку бібліотеки ВНЗ / Ірина Журавльова // Вища школа. — 2008. — № 7. — С. 44-54.
3. Ісаєнко О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування : монографія / Олександр Ісаєнко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К., 2011. — 158 с.
4. Люс Р., Гростал Л. В. Библиотеки в изменяющейся вузовской среде / Рик Люс, Ли Вайнриб Гростал // Науч. и техн. б-ки. — 2013. — № 4. — С. 29-37.
5. Открытый доступ: зарубежный и отечественный опыт — состояние и перспективы / Я. Л. Шрайберг и др. // Науч. и техн. б-ки. — 2012. — № 8. — С. 5-13.

*Впровадження новітніх технологій — важливий напрям роботи бібліотеки щодо інформаційного забезпечення навчального процесу та наукової діяльності вищого навчального закладу. Досвід роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Проектна діяльність як інструмент модернізації та важлива умова інноваційного розвитку освітянської книгозбірні.*

**Ключові слова:** інноваційна діяльність, проектна діяльність, інформаційні технології, електронна бібліотека, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

*Внедрение новейших технологий — важное направление работы библиотеки по информационному обеспечению учебного процесса и научной деятельности вуза. Опыт в работе библиотеки Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского. Проектная деятельность как инструмент модернизации и важное условие инновационного развития библиотеки.*

**Ключевые слова:** инновационная деятельность, проектная деятельность, информационные технологии, электронная библиотека, библиотека Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского.

*Implementation of modern technologies an important tendency in the library's work that supports educational process and scientific effort within the institute of higher education. Operational experience of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mikhaïlo Kotsiubynsky's library. Role of project activity as an instrument of modernization and an important condition of the library's innovation development.*

**Keywords:** innovative activities, project activities, information technology, electronic library, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mikhaïlo Kotsiubynsky's library.